

<<http://www.parl.gc.ca/information/library/PRBpubs/bp252-e.htm>> (Accessed: 02 April 2020).

Стаття надійшла до редакції 10.08.2020 р.

D. Logvinova

SPECIFICITY OF INTEGRATION POLICY IN QUEBEC

Quebec's historical experience in the field of immigrant integration has always been relatively positive, and mass immigration has received significant support among the population. The special Quebec model of immigration policy deserves international attention and is relevant for study. However, the success of the management of immigration processes is only partially related to policy, and this cannot simply be transferred to another context, other countries, so the issue needs to be considered more broadly.

So, the article examines the economic and social integration of immigrants in Quebec, the impact of immigration on social cohesion in the province, the economic situation for new immigrants and the second generation (their children), as well as the relevance of Quebec society discrimination and racism, the general attitude of Quebec residents to the immigration situation in the province.

Having studied the specifics of integration policy in Quebec, we will try to conclude whether this policy is effective enough, whether it has some shortcomings, if so, what exactly and how it is possible to correct them. Is the deep and procedurally soft social integration of immigrants one of the results of this policy success what is the level of influence of the policy of multiculturalism on a fairly strong social cohesion? We will also try to find out whether there has been some progress in economic integration, as well as how Quebecians feel about the influx of immigrants to the province and how immigrants themselves evaluate their decision to move to Quebec, and answer the question: why racism or discrimination is minimal in Quebec, compared to the United States and many other European countries.

Key words: *immigration, economic integration of immigrants, social integration of immigrants, multiculturalism/interculturalism, racism, discrimination.*

УДК 322(477)

Ю. П. Мельник

РЕЛІГІЙНИЙ ЧИННИК ПОЛІТИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

В статті досліджуються особливості релігійного фактору політичної відповідальності на сучасному етапі, надається характеристика ролі релігійного чинника політичної відповідальності, вивчається місце релігійно-політичної відповідальності в системі видів політичної відповідальності в сучасних умовах політизації релігії.

Ключеві слова: *політична відповідальність, релігія, суб'єкти релігійно-політичної відповідальності, санкції релігійно-політичної відповідальності.*

DOI 10.34079/2226-2830-2020-10-28-29-233-241

Останнім часом, проблема визначення поняття «політична відповідальність», її місце та роль в системі соціальної відповідальності, проведення порівняльного аналізу, з метою дослідження її співвідношення відносно юридичної, моральної та релігійної відповідальності, суб'єктів публічної влади, суб'єктів громадянського суспільства стають все більш актуальними, особливо в перспективі становлення України як демократичної, правової держави. Саме «політична відповідальність» виступає потужним фактором гармонізації політичної системи суспільства.

Релігія, поряд з мораллю, завжди була потужним регулятором політичних відносин, безпосередньо впливала на свідомість людини, навіть в нерелігійних суспільствах. З моменту визнання релігії людством, вона почала впливати на формування не тільки етико-моральних відносин, але і відіграла велику роль, як чинник політичних процесів на міжнародному та національному державному рівні.

Історично, релігія існувала нероздільно та окремо з державним управлінням та правом в різні епохи. В історії, зазначає А. Мубарак «є три моделі, пов'язані з релігією та політикою. В першій – релігія та політика об'єднуються між собою в спробі монополізувати політичну владу (модель інтеграції та спільного використання). У другій моделі політик, підкоривши та пересиливши релігію, використовує її для своїх інтересів. В даному випадку, релігія відіграє підпорядковувальну роль політиці. У третій моделі обидві вступають у конфлікт між собою, що згодом призводить до їх роз'єднання. У цій моделі вони виступають суперниками і змагаються за боротьбу, за панування» (Mubarak, 2009). На політичній карті світу досі існують держави, в яких основою правового та політичного устрою є домінуюча державна релігія.

Співвідношенню релігії та політики, проблемам політизації релігії, дослідженням впливу релігійного фактора на політичні процеси та інститути присвячено чимало праць вітчизняних та зарубіжних науковців: А. Мубарак, Е. М. Дринова, В. В. Климов, С.М. Наумкіна, С. В. Онищук, М. М. Палінчак, А. В. Переяшкин, Дж. Фокс тощо. Необхідно зазначити, що в сучасних наукових дослідженнях релігійних відносин в політиці не приділяється достатньої уваги проблемним питанням настання релігійно-політичної відповідальності суб'єктів вказаних відносин, не дивлячись на актуальність, сучасні науковці не розглядають релігійні організації в якості суб'єктів політичної відповідальності, комплексне вивчення релігійно-політичної відповідальності не проводилося.

Метою статті є дослідити роль релігійного чинника політичної відповідальності в умовах політизації релігійних відносин в Україні, вивчити особливості підстав та санкцій релігійно-політичної відповідальності.

Класичними підходами до розгляду політичної відповідальності в сучасній політологічній думці є юридичний, політологічний та етико-моральний підходи. До видів політичної відповідальності сучасні політологи відносять політико-правову та морально-політичну відповідальність.

Але, з отриманням незалежності, Україною розпочався процес політизації релігії, церква стала відновлювати свою роль в суспільних відносинах (Наумкіна та Палінчак, 2015, с.91-97). Релігія почала використовуватися в якості політичної технології. Саме таке положення речей й викликало необхідність розглядати релігію, як чинник політичної відповідальності.

Основними причинами, з точки зору В. В. Климова, політизації церковних структур є: легалізація системи церковних органів; наявність парафіян, які мають політичні права (голосу, бути обраними); наявність безумовного авторитету в конкретних віровченнях та

цінностях, що надає можливість побудови політичних позицій з релігійним підґрунтям; підвищення партійного рейтингу завдяки релігійній структурі; використання міжнародних релігійних зв'язків у політиці (Климов, 2006, с.6-8).

З метою з'ясування ролі релігійного чинника в формуванні видів політичної відповідальності, наявності політико-релігійної відповідальності, як окремого виду політичної відповідальності, перш за все необхідно з'ясувати особливості сучасних наукових поглядів на визначення поняття політичної відповідальності.

Якщо звернутися до словників, то поняття «відповідальності» трактується, як «відносини, що забезпечують інтереси і свободу взаємопов'язаних сторін і гарантовані суспільством та державою» (Малиновський, 2005).

Поняття політичної відповідальності, сьогодні має багато суперечливих визначень. Застосовуючи різні критерії науковці намагаються надати більш всеосяжну дефініцію. Аналіз наукових джерел, різної направленості, свідчить про існування співпадінь при розкритті поняття політичної відповідальності:

- розкриття поняття політичної відповідальності як виду соціальної відповідальності (Пономаренко та Ковальов, 2019, с.31; Коломієць, 2016, с.578).
- розкриття поняття політичної відповідальності, як автономного виду відповідальності (Балуцька, 2011, с.169);
- співвідношення політичної відповідальності з конституційно-правовою відповідальністю (Мельниченко, 2011, с.178; Зеленко, 2016, с.140; Балан, 2006, с.23; Малкіна, 2010, с.23-33);
- існування політичної відповідальності на основі моралі, справедливості, патріотизму (Армаш, 2005, с.20-26);
- наявність зворотного зв'язку провладних політичних суб'єктів з народом, підзвітність влади (Кресіна та Балан, 2009); відповідальність влади перед суспільством (Зеленко, 2016, с.140).
- незалежність політичної відповідальності від обов'язків держави (Гарипов, 2014, с.281).

Тому безспірним здається той факт, що ступень існування наявності релігійного чиннику політичної відповідальності буде залежати від ступеню релігійності суспільства, участі церкви у світському житті та політиці, інтенсивності зворотного зв'язку між церквою та політиками, етичності використання «прорелігійного електорату» тощо.

Незважаючи на декларування в ст. 35 Конституції України, що «церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою, як обов'язкова», політику і релігію поєднує можливість впливу на один об'єкт – віру в суспільні ідеали.

Якщо застосування релігії в якості політичного інструменту не викликає сумніву, то існування релігійно-політичної відповідальності, як виду політичної відповідальності та визначення її місця в системі політичної відповідальності потребує обґрунтування.

Сьогоднішні тенденції політизації релігії говорять про спостереження злиття політичної етики з релігійною. Використання церковних атрибутів в політиці, введення в оману парафіян конкретної церкви стосовно співпадінь політичних та релігійних ідеалів та використання релігійних організацій в якості «опорних» при проведенні передвиборчої агітації, посилення на божественне походження політичного кандидата на виборах, принесення клятв «ім'ям Божим» та на Біблії чи на Святому письмі при інавгурації, говоре

про безпосереднє використання дотепер «Божої заporуки» в здійсненні політичної діяльності.

Одночасний збіг порушення моральних, етичних та нехтування релігійних норм при здійсненні політичної діяльності її суб'єктами може потягнути за собою настання окремого виду політичної відповідальності – релігійно-політичної. Її наслідками можуть бути публічний осуд з боку суспільства та релігійних організацій, відсторонення від конкретного віросповідання, заборона брати участь в передвиборчих перегонях без благословення, зростання недовіри владі, майбутня недовіра виборців, непереобрання на новий термін тощо.

Виокремлення релігійної складової політичної відповідальності надає поштовх для проведення подальшого дослідження особливостей релігійно-політичної відповідальності її суб'єктів та визначення механізмів її реалізації.

Необхідно відмітити, що релігійно-політична відповідальність не притаманна суб'єктам публічної влади України, адже в Україні відсутня моноконфесійність та церква відділена від державного управління й політики на законодавчому рівні. Але парафіяни можуть стати передвиборчим адміністративним ресурсом Президента, народного депутата України, депутата органів місцевої влади. Використання такого «маніпулятивного адміністративного ресурсу» в порівнянні з партійним надає безумовні переваги у вигляді віри та надії «про релігійних» виборців в здійсненні всього можливого для реалізації передвиборчих програм та обіцянок політиками. Доказом вказаному слугують й данні опитування, проведеного соціологічною службою Центру Разумкова у березні 2018 р., довіру Церкві висловили 60% українців, які мешкають на некупованих територіях (Мищенко, М.М., 2018). Вказана ступень довіри вказує на явний шанс отримати велику кількість голосів.

Тому, зловживання з боку суб'єктів органів публічної влади «релігійним адмінресурсом» під час виборчих перегонів (використання церковного авторитету кандидатом в народні депутати України Б. В. Дубневичем під час виборів 2012 р. на Львівщині), спроби заручитися народною підтримкою шляхом показового відвідування храмів та підкреслення наявності щирого віросповідання (П. Порошенко, Ю. Тимошенко, В. Ющенко, В. Янукович тощо), зловживання релігійних організацій прихильністю держслужбовців (УПЦ з 2010 р. по 2019 р. збільшила кількість своїх парафій з 11704 (Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2010 р.), 2010) до 12437 (Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2019 р.), 2019), монастирів з 179 (Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2010 р.), 2010) до 215 (Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2019 р.), 2019), в 2020 р. до УПЦ перейшло біля 500 парафій у зв'язку із прийняттям Томасу (Карта переходів парафій РПЦ до ПЦУ, 2021) та участь священників в державному управлінні та політиці у випадку обрання їх депутатами органів місцевого самоврядування, спроби впливу церкви на законодавчий процес (участь священників в мітингах «проти законопроектів» в 2017 р.). стають сьогодні непоодинокими випадками коли може застосовуватися релігійно-політична відповідальність.

Крім того, з іншого боку, священнослужителі почали активно брати участь в виборчому процесі починаючи з кінця 90-х. Серед відомих імен Сергій Ткачук – священник Української Православної Церкви Київського Патріархату, митрополит Одеський та Ізмаїльський УПЦ (МП) Агафангел (Савін), Валерій Каспров – лідер соціальних служб Всеукраїнського союзу об'єднань християн баптистів, О. Роман Лаба – настоятель римокатолицького храму у Броварах Київської області та багато інших.

Інтерес представників релігійних структур в участі в державному управлінні на рівні місцевих рад обґрунтований наявністю безпосереднього впливу на територіальні громади та існування тісного контакту з населенням у місцевих священників, сприйняття виборцями політичного лідера і духовного наставника як одне ціле, є запорукою отримання великої кількості голосів.

Незважаючи на заборони церкви щодо участі священників в політичних процесах та обійманні ними державних управлінських посад, на виборах до місцевих органів влади в 2020 р. продовжили приймати участь священнослужителі різних конфесій.

Більше того, як зазначає С. Р. Продивус, «в останній час ми часто спостерігаємо тенденцію священнослужителів не просто йти у члени якоїсь партії, а створювати власну. Відтак створюються політичні партії та рухи на релігійній основі. Організаторами можуть бути не обов'язково представники керівництва релігійної організації, але й просто члени певної громади, проте, як правило, з благословення ієрархії організації» (Продивус, 2009, с.25).

За даними реєстру Міністерства Юстиції України станом на 1 січня 2020 р. в Україні були зареєстровані: Партія Християнсько-Демократичний Союз, Всеукраїнська партія духовності і патріотизму, українська політична партія «Християнський рух», Політична партія «Українська православна асамблея», Республіканська Християнська партія (Відомості щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій станом на 01 січня 2020 року, 2020).

З точки зору С. В. Онищук «вітчизняні політичні партії та окремі політики традиційно використовують церкву в боротьбі за електорат, оскільки без врахування соціально-політичних, ідеологічних, культурних імперативів вірного населення країни (особливо зважаючи на високий рівень маніфестованої релігійності в Україні), не можна розраховувати на ефективну діяльність органів державної влади, політичних партій, громадських об'єднань» (Онищук, 2014).

Суспільному осуду з причини перевищення провладного впливу на електорат із застосуванням релігійної складової підлягають і активна участь політиків в зборах релігійних організацій. Так, в червні 2016 р. лідери партії «Самопоміч», О. Сироїд (віцепікер Верховної Ради України) та депутат Київської міської ради С. Гусовський були викриті в спілкуванні з громадянами зі сцени разом з «апостолом Мунтяном» Духовного центру «Відродження». Обізнаність в можливому психологічному впливі таких релігійних організацій, ріст антисектантської активності в Україні викликав спалах суспільного осуду вказаних дій.

Ще одним прикладом активної заангажованості українських політиків в релігійному житті є пресвітерська діяльність О. Турчинова в церкві Євангельських християн-баптистів, який в різні роки виконував обов'язки Президента України, Голови Верховної Ради України тощо. В пресі та в суспільстві такі його дії осуджувалися як «зрадника християнського віросповідання», що не змогло не відобразитися на суспільному ставленні до нього як до політика та представника органів публічної влади.

Враховуючи наявність християнської релігії в якості домінуючої в Україні та бурхливі суспільні реакції на релігійну приналежність О. Турчинова, необхідно навести точку зору С. А. Шаправського про те, що практика зарубіжних країн говорить про поширення випадків використання інформації щодо релігійної приналежності представників органів публічної влади, що сприймається як риса більш повної характеристики їх діяльності та свідчить про політичну зрілість суспільства в цілому (Шаправський, 2014, с.170).

Використання прибічників під час виборчого процесу політиками, участь у виборах в якості кандидатів голів релігійних конфесій та священників, створення політичних партій, що мають релігійні основи є тими факторами, які можуть оказувати вплив на формування політичного світогляду. Тому, надмірне використання релігійного фактору в політиці може викликати особливий вид політичної відповідальності – релігійно-політичну відповідальність.

Таким чином, тенденція політизації релігії привела до появи стійкої релігійної складової в політичному процесі України, що стало підґрунтям виникнення релігійно-політичної відповідальності як окремого виду. Не зважаючи на відокремлення церкви від політики, релігійні організації завдяки активній участі в політичному житті, стали суб'єктами політичних відносин та політичної відповідальності поряд з партіями і різноманітними громадськими об'єднаннями, здобувають вагомий вплив на політичний процес.

Перспективи проведення подальшого дослідження полягають в вивченні особливостей механізмів релігійно-політичної відповідальності релігійних організацій як суб'єктів громадянського суспільства.

Бібліографічний список

- Армаш, Н.О., 2005. Особливості політичної відповідальності державних діячів: співвідношення політики і закону. *Юридичний журнал*, 11, с.20-26.
- Балан, С., 2006. Політична відповідальність у процесі здійснення державної влади. *Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]*, 30(2): Курасівські читання -2005, с.23-33.
- Балуцька, Л., 2011. Сутність політичної відповідальності: часова тривимірність та суб'єктно-об'єктні особливості. *Вісник Львівського університету. Серія філософські науки*, 14, с.166-174.
- Відомості щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій станом на 01 січня 2020 року, 2020. *Міністерство юстиції України*. [онлайн] Доступно: <https://minjust.gov.ua/m/4561> (дата звернення 10 жовтня 2020).
- Гарипов, Р.Ф., 2014. Субъективные особенности политической ответственности. *Вестник КрасГАУ*, 4, с.279-283.
- Зеленко, Б.И., 2016. О политической ответственности. *Власть*, 4, с.138-143.
- Карта переходів парафій РПЦ до ПЦУ, 2021. *Google My Maps*. [онлайн] Доступно: https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=16f-2XNiv0j5-wYGcXeytfff2512lzYt-&hl=en_US&ll=49.059627746423644%2C28.51701085624687&z=5 (дата звернення 10 жовтня 2020).
- Климов, В.В., 2006. Церква в політичних реаліях України. *Релігійна понарама*, Спецвипуск, с.6-8.
- Коломієць, А.Є., 2016. Моральні аспекти політичної відповідальності. *Молодий вчений*, 3, с.577-582.
- Кресіна, І. та Балан, С., 2009. *Політична відповідальність: суть, ознаки, особливості*. Київ: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького.
- Малиновський, В.А., 2005. *Словник термінів і понять з державного управління*. Київ: Центр сприяння інституційному розвитку державної служби.
- Малкіна, Г., 2010. Демократія і політична відповідальність. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*, 21, с.23-32.

- Мельниченко, В., 2011. Політична відповідальність публічно-владних інституцій у системі соціальної відповідальності. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*, 1, с.175-183.
- Міщенко, М.М., 2018. Церква і політика. *Разумков центр*. [онлайн] Доступно: <<https://razumkov.org.ua/statti/tserkva-i-polityka>> (дата звернення 10 жовтня 2020).
- Наумкіна, С.М. та Палінчак, М.М., 2015. Процес політизації релігії як світова тенденція. *Перспективи*, 4, с.91-97.
- Онищук, С.В., 2014. Участь церков в політичних процесах як чинник державотворення сучасної України. *Державне управління: удосконалення та розвиток*, [онлайн] 10. Доступно: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=765> (дата звернення 10 жовтня 2020).
- Пономаренко, А.Б. та Ковальов, Д.В., 2019. Політична відповідальність народу. *Політичне життя*, 1, с.31-36. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.1.4>
- Продивус, С., 2009. Релігія та політика: особливості суспільного статусу та функціонування. *Релігійна свобода*, 14, с.24-29.
- Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2010 р.), 2010. *Релігійно-інформаційна служба України*. [онлайн] Доступно: <https://risu.ua/religijni-organizaciyi-v-ukrayini-standom-na-1-sichnya-2010-r_n109190> (дата звернення 10 жовтня 2020).
- Релігійні організації в Україні (станом на 1 січня 2019 р.), 2019. *Релігійно-інформаційна служба України*. [онлайн] Доступно: <https://risu.ua/religiyni-organizaciyi-v-ukrajini-standom-na-1-sichnya-2019-r_n97463> (дата звернення 10 жовтня 2020).
- Шаправський, С.А., 2014. Релігійність сучасної політичної еліти України. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Історичне релігієзнавство*, 10, с.161-177.
- Mubarak, A., 2009. Religion and Politics: Integration, Separation and Conflict. *Irenees.net*. [online] Available at: <http://www.irenees.net/bdf_fiche-analyse-884_en.html> (Accessed 10 October 2020).

References

- Armash, N.O., 2005. Osoblyvosti politychnoi vidpovidalnosti derzhavnykh diiachiv: spivvidnoshennia polityky i zakonu [Features of political responsibility of statesmen: the relationship between politics and law]. *Yurydychnyi zhurnal*, 11, 20-26. (in Ukrainian).
- Balan, S., 2006. Politychna vidpovidalnist u protsesi zdiisnennia derzhavnoi vlady [Political responsibility in the process of exercising state power]. *Scientific Notes [Kuras Institute of Political and Ethno-National Research of NAS of Ukraine]*, 30(2): Kurasov readings – 2005, p. 23-33. (in Ukrainian).
- Balutska, L., 2011. Sutnist politychnoi vidpovidalnosti: chasova tryvymirnist ta subiektno-obiektni osoblyvosti [The essence of political responsibility: temporal three-dimensionality and subject-object features]. *Visnyk Of The Lviv University. Series philosophical science*, 14, 166-174. (in Ukrainian).
- Garipov, R.F., 2014. Subyektivnyye osobyennosti politicheskoj otvyetstvyennosti [Subjective peculiarities of political responsibility]. *The Bulletin of KrasGAU*, 4, p.279-283. (in Russian).
- Karta perekhodiv parafii RPTs do PTsU [Map of the transitions of the parishes of the ROC to the PCU], 2021. *Google My Maps*. [online] Available at:

- <https://www.google.com/maps/d/viewer?mid=16f-2XNiv0j5-wYGcXeytfff2512lzYt-&hl=en_US&ll=49.059627746423644%2C28.51701085624687&z=5> (Accessed 10 October 2020). (in Ukrainian).
- Klymov, V.V., 2006. Tserkva v politychnykh realiakh Ukrainy [The Church in the Political Realities of Ukraine]. *Relihiina ponarama*, Special issue, p.6-8. (in Ukrainian).
- Kolomiyets, A.E., 2016. Moralni aspekty politychnoi vidpovidalnosti [The moral aspects of political responsibility]. *Molodyi vchenyi*, 3, p.577-582. (in Ukrainian).
- Kresina, I. and Balan, S., 2009. *Politychna vidpovidalnist: sut, oznaky, osoblyvosti* [Political responsibility : essence , signs , features]. Kyiv: Institute of State and Law VM Koretsky NASU. (in Ukrainian).
- Malkina, H., 2010. Demokratsiia i politychna vidpovidalnist [Democracy and political responsibility]. *Suchasna ukrainska polityka. Polityky i politolohy pro nei*, 21, p.23-32. (in Ukrainian).
- Malynovskyi, V.A., 2005. *Slovyk terminiv i poniat z derzhavnoho upravlinnia* [Dictionary of terms and concepts of public administration]. Kyiv: Tsentr spriannia instytutsiinomu rozvytku derzhavnoi sluzhby. (in Ukrainian).
- Melnychenko, V., 2011. Politychna vidpovidalnist publichno-vladnykh instytutsii u systemi sotsialnoi vidpovidalnosti [Political responsibility of public institutions in the system of social responsibility]. *Visnik Nacional'noi akademii derzhavnogo upravlinnâ pri Prezidentovi Ukraïni*, 1, p.175-183. (in Ukrainian).
- Mishchenko, M.M., 2018. Tserkva i polityka [Church and politics]. *Razumkov Centre*. [online] Available at: <<https://razumkov.org.ua/statti/tserkva-i-polityka>> (Accessed 10 October 2020). (in Ukrainian).
- Mubarak, A., 2009. Religion and Politics: Integration, Separation and Conflict. *Irenees.net*. [online] Available at: <http://www.irenees.net/bdf_fiche-analyse-884_en.html> (Accessed 10 October 2020).
- Naumkina, S.M. and Palinchak, M.M., 2015. Protses polityzatsii religii yak svitova tendentsiia [Process of politization of religion is world tendency]. *Perspectives*, 4, p.91-97. (in Ukrainian).
- Onishchuk, S.V., 2014. Uchast tserkov u politychnykh protsesakh yak chynnyk derzhavotvorennia suchasnoi Ukrainy [The participation of churches in the political process as a factor of state building modern Ukraine]. *Derzhavne upravlinnya: udoskonalennya ta rozvytok*, [online] 10. Available at: <<http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=765>> (Accessed 10 October 2020). (in Ukrainian).
- Ponomarenko, A.B. and Kovalov, D.V., 2019. Politychna vidpovidalnist narodu [Political responsibility of the people]. *Political life*, 1, p.31-36. DOI: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.1.4> (in Ukrainian).
- Prodyvus, S., 2009. Relihiia ta polityka: osoblyvosti suspilnoho statusu ta funktsionuvannia [Religion and politics: features of social status and functioning]. *Religijna svoboda*, 14, p.24-29. (in Ukrainian).
- Relihiini orhanizatsii v Ukraini (stanom na 1 sichnia 2010 r.) [Religious organizations in Ukraine (as of January 1, 2010)], 2010. *Religious Information Service of Ukraine*. [online] Available at: <https://risu.ua/religijni-organizaciyi-v-ukrayini-stanom-na-1-sichnya-2010-r_n109190> (Accessed 10 October 2020). (in Ukrainian).
- Relihiini orhanizatsii v Ukraini (stanom na 1 sichnia 2019 r.) [Religious organizations in Ukraine (as of January 1, 2019)], 2019. *Religious Information Service of Ukraine*. [online] Available

at: <https://risu.ua/religiyni-organizacii-v-ukrajini-stanom-na-1-sichnya-2019-r_n97463> (Accessed 10 October 2020). (in Ukrainian).

Shapravskyi, S.A., 2014. Relihiinist suchasnoi politychnoi elity Ukrainy [Religiousness of modern political elite of Ukraine]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Serii «Istorychne relihiieznavstvo», 10, p.161-177. (in Ukrainian).

Vidomosti shchodo zareiestrovanykh u vstanovlenomu zakonom poriadku politychnykh partii stanom na 01 sichnia 2020 roku [Information on political parties registered in the manner prescribed by law as of January 1, 2020], 2020. *Ministry of Justice of Ukraine*. [online] Available at: <<https://minjust.gov.ua/m/4561>> (Accessed 10 October 2020). (in Ukrainian).

Zelenko, B.I., 2016. O politicheskoy otvetstvennosti [On the political responsibility]. *Vlast'*, 4, p.138-143. (in Russian).

Стаття надійшла до редакції 10.10.2020 р.

Y. Melnyk

RELIGIOUS FACTOR OF POLITICAL RESPONSIBILITY

The article examines the religious factor of political responsibility features at the present stage. The purpose of the article is to determine the role of the religious factor of political responsibility, to study the place of religious political responsibility in the system of types of political responsibility in modern conditions of religion politicization.

An analysis of the political process and its subject structure undoubtedly provides an opportunity to assert that political responsibility plays a significant role in the mechanisms of its harmonization. Being on the path of creating the rule of law, modern Ukrainian society is influenced by various factors, among which a significant role belongs to religion. The relationship between religion, morality, ethics and politics leads to conclusions about the formation and existence of a specific type of political responsibility – religious political responsibility, the sanctions of which are more severe to the norms of morality and ethics.

The existence in the political process of feedback between civil society institutions, public authorities and religious organizations, the participation of priests in elections and the creation of political parties by religious organizations and their leaders, indicates the spread of religious and political responsibility, makes them its subjects .

A study of the composition of political responsibility provided an opportunity to conclude that religious political responsibility is inherent in the highest public authorities only in the case of mono-confessionalism at the state level. Religious organizations have become subjects of political responsibility due to the steady trend of politicization of religious relations and religion in general.

In Ukraine, cases of religious political responsibility include abuse of trust in «religious» voters, use of parishioners as an administrative resource, manipulation of confessional attributes to confirm their actions and election programs, and so on. The consequences of religious and political responsibility can be public condemnation by society and religious organizations, expulsion from a particular religion, growing distrust of the government, future distrust of voters, non-re-election, and so on.

Key words: *political responsibility, religion, subjects of religious political responsibility, sanctions of religious political responsibility.*